

Byahornet

ÅRGÅNG 50 1991

1

Helge Andersson

DROTTNING MARGARETA I SKÅNSK FOLKTRADITION

Vanliga motiv i sägen och tradition är kyrkor, slott, krigshändelser, kungligheter och adelsfolk, som allt har en enastående förmåga att egga fantasin. Den folkliga föreställningen är emellertid ofta oredig och lämnar många exempel på felaktig datering eller identifiering. Folktraditionen förlägger gärna en händelse längre fram i tiden än den verkligen inträffat och tillskriver den en person, som för tillfället är mera aktuell än den ursprunglige huvudpersonen.

Föremål för rik sägen- och traditionsbildning i Skåne är unionsdrottningen Margareta (född 1353, död 1412). Margaretasägnerna är i huvudsak lokaliserade till svedalabygden och kretsar kring medeltidsborgen Lindholmen, sedan länge en ruinkulle, och byn Aggarp. Uppteckningar

av margaretasägnerna gjordes för mer än hundra år sedan och är publicerade i den av Skånska Landsmålsföreningen 1889 utgivna samlingen 'Teckningar och Toner ur Skånska Allmogens Lif'. Margaretasägnerna har på 1920- och 1930-talen upptecknats av bl.a. lantbrukaren Olof Christoffersson och fil.dr Ingemar Ingers och publicerats i 'Sagor och Sägner i Skytts härad' (1940) resp. 'Folkmål och folkminnen i Oxie härad' (1979).

Margaretasägnerna, som är utbredda i Bara, Oxie, Skytts och Vemmenhög's härad, berättar att drottning Margareta gärna vistades på Lindholmen, där hon höll hov, och varifrån hon styrde sina tre riken Danmark, Norge och Sverige. Den historiska sanningen är emellertid, att Lindholmen var en kunglig borg, och härifrån styrde den kunglige länsmanen Lindholmens slottslän. Det finns inga historiska dokument, som tyder på att de tre rikena styrts från Lindholmen av Margareta personligen. Endast vid ett tillfälle kan det dokumenteras, att drottning Margareta under sin regenttid vistats på Lindholmen, och det var vid det stora fredsmötet där 1395, då också kung Albrekt av Mecklenburg och delegater från bl.a. hansestäderna

Danzig, Lübeck och Stralsund deltog. Enligt en annan version av sägnerna bodde drottning Margareta först på Lindved och byggde sedan åt sig Månstorp, nu ruinen Månstorps gavlar. Sägneras uppgift att Margareta byggt Månstorp är en ren anakronism. Månstorp i Västra Ingelstads socken byggdes av den danske rikshovmästaren Eske Bille först över hundra år efter Margaretas död eller på 1530-talet. En sägen berättar att Margareta kommit seglande från Lindholmen över Sjödiken och landstigit vid Skabersjö.

En grupp sägner berättar dramatiskt om hur Margareta på Lindholmen belägrades av fientliga trupper. När upprepade stormningar misslyckats, beslöt fienden att svälta ut borgen. Med olika knep lyckades emellertid försvararna inbilla fienden, att förråden på borgen var outtömliga. När endast en häst återstod, ledde försvararna denna ner till sjön för att dricka många gånger om dagen, och för varje gång bytte man sadeltäcke. Det sista 'sulabyssted' d.v.s. fläskstycket på borgen sköts i en kanon över till fiendesidan. När fienden såg, att det fanns så många hästar och så gott om fläsk på borgen, upphävde de belägringen och avtågade. I själva verket var borgen färdig att kapitulera av brist på hästar och livsmedel. Också här innehåller sägnerna en anakronism. De historiska källorna nämner ingen långvarig belägring under Margaretas tid. Däremot är det dokumenterat, att Lindholmen flera gånger tidigare under drottning Margaretas faders, Valdemar Atterdags regeringstid (1340-75) belägrades av Albrekt av Mecklenburgs trupper. Lindholmen höll emellertid tappert stånd under befäl av kung Valdemars slottshövitsman Peder Nielsen Jernskæg.

Sedan Albrekt av Mecklenburg 1389

besegrats vid Falköping, satt han sju år fängslad på Lindholmen. Om den prominente fången har sägnerna mycket att förtälja. Det berättas hur drottning Margareta hånat sin kunglige fånge, klätt honom i narrkåpa eller lagt honom i sin säng, sedan han först bundits till händer och fötter. Kung Albrekt hade ju tidigare själv hånat Margareta genom att kalla henne 'Kong Brogelös', d.v.s. kung Byxlös. En sägen berättar om hur en slottspiga hjälpte kung Albert att fly från Lindholmen över sjön i en vattningsho.

En kilometerlång jordvall, troligen en rest av en fornborg från järnåldern, vid Börringesjön förknippar folktraditionen utan vidare med drottning Margareta och kallar den 'Drottning Margaretas vall'. Vid Lindholmen utpekar traditionen också en 'Drottning Margaretas kulle' och en 'Drottning Margaretas trädgård'. En annan grupp sägner berättar hur drottning Margareta lät förstöra Aggarps by och kyrka. När Margareta en söndag red till kyrkan i Aggarp, blev hennes häst så skrämmd av byns skällande hundar, att den stegrade sig så att hon föll av och slog baken hårt i bygatan. I vredesmod lät hon till straff utplåna Aggarp by. Denna händelse kan inte dokumenteras och hänför sig helt till sägen och tradition. Det finns dessutom flera varianter av sägnen, och den av Margareta förstörda byn växlar mellan Aggarp, Lindby och Hönsinge. Underlaget till sägnen kan möjligen vara den på kunglig befallning 1605 nedbrutna under Lindholmen lydande byn Sandberga. Denna händelse kan långt senare i folktraditionen ha tillskrivits drottning Margareta, centralgestalten i bygdens sägenflora.

Andra sägner berättar om hur drottning Margareta i förargelsen över sitt fall från

hästen lät riva Aggarps kyrka och befalld byborna att i stället gå till Svedala kyrka. Det är emellertid dokumenterat, att Aggarps kyrka stod ännu över ett sekel efter drottning Margaretas död 1412 och sannolikt nedlades först någon gång mellan 1532 och 1546, troligen i samband med reformationen i Danmark. Återigen ett exempel på anakronism i folksägnera, där det mesta centreras kring drottning Margareta. Ytterligare en anakronism upptecknades av Ingemar Ingers i Svedala 1923, då en bondhustru påstod, att hennes farmor hade levat i drottning Margaretas tid. Sägnera om drottning Margareta har hållit sig levande förvånansvärt länge i sydvästra Skåne. Så sent som 1964 upptecknade undertecknad i Södra Sallerup i Malmö sägnen om drottning Margareta och Aggarps kyrka. Sagesmannen, född i Bara på 1880-talet, påstod att det hål som drottning Margaretas bak slog i vägen aldrig kunnat lagas och att det ännu fanns där: "Dränning Magritta re en da ifrå Lindholmen ti Aggarpe tjårrka, å nårr honn skolle ria tibaga, skrämde Aggarpe honga hinges häst, så denn komm i sjinn, å hon trilla åu å bröd bened. Honn ble så arri så honn lo riva Aggarpe tjårrka, å Aggarpane motte gå ti Svedåla tjårrka. Å darr dränning Magritta slo ännen i väjen ble itt stort holl, såmm di allri har konnad laga. De e darr inú, den da såmm i da e."

Även på andra håll i Skåne har folktraditionen spunnit sina trådar kring drottning Margareta. I Ravlunda socken i Albo härad omtalas sålunda en stor sten, som kallas Drottningstenen. Det berättas att drottning Margareta en gång stått på stenen och därifrån svingat sig upp i sadeln på sin högväxta häst. Stenen bär ännu i dag märke efter drottningens fot. Redan

1729 berättar prosten Jonas Floræus i Ravlunda i en prästrelation om stenen och sätter den i sammanhang med de strider, som utkämpades i bygden mellan unionsdrottningen Margareta och kung Albrekt av Mecklenburg.

I nordvästra Skåne har folktraditionen sammankopplat drottning Margareta med Margretetorps gästgivaregård i Hjärnarps socken i Bjäre härad. På en färd över Hallandsåsen skall drottning Margareta ha rastat i en gästgivaregård, som då hette Kägletorp. För att bevara minnet av det kungliga besöket lät krögaren ändra namnet till Margretetorp. Ortnamnsforskningen (Bengt Pamp, Skånes ortnamn, Bjäre härad, Lund 1964) anser att traditionen om namngivningen sannolikt är felaktig.

Slutligen har drottning Margareta på skilda håll i Skåne sammanblandats med det katolska helgonet Margareta, som har sin dag i almanackan den 20 juli. Hon led martyrdöden genom halshuggning i början av 300-talet. Margaretadagen infaller i den s.k. fruntimmersveckan, som anses särskilt regnrik. Enligt bondepraktikan och gammal folktro hade Margaretadagen stor betydelse för nötskörden. I bondepraktikan heter det: 'Rägnar det S:ta Margaretha natt då blifver det litet nötter det året.' Enligt folktron blev nötterna också beska, om det regnade Margaretadagen, som troddes ha namn efter drottning Margareta, i folkmedvetandet mera aktuell än det katolska helgonet. När det regnade Margaretadagen hette det därför 'dränning Magritta pissar i nyddorna i da', och den som till jul fick tag i en nöt med besk smak kunde utbrista 'tvi, denn nydden har dränning Magritta pissad i'. De båda senare uttrycken kunde undertecknad uppteckna 1953 i Genarps socken i Bara härad.